

UKD 327.56
BBK 63.3(0)5-6

Iryna Hryniuk

POLSKO-UKRAIŃSKI MIEJSCA PAMIĘCI W STOSUNKACH BILATERALNE

W artykule opisane miejsca pamięci i ich rola w stosunkach polsko-ukraińskich i najważniejsze problemy stojące w kontekście tych miejsc. Przedstawiono przykłady negatywnych tendencji w zakresie niszczenia miejsc pamięci w obu krajach i ich konsekwencje dla dialogu i porozumienia polsko-ukraińskiego w ciągu ostatnich lat.

Słowa kluczowe: miejsca pamięci, stosunki polsko-ukraiński, niszczenie pomników, uczczenie pamięci.

В статті описано місця пам'яті та їх роль в польсько-українських відносинах та найбільш важливі питання, які постали в контексті цих місць. Наведено приклади негативної тенденції щодо знищення місць пам'яті на території двох держав та їхні наслідки для польсько-українського діалогу та порозуміння на протязі останніх років.

Ключові слова: місця пам'яті, польсько-українські відносини, знищення пам'ятників, вшанування пам'яті.

Pytanie miejsc pamięci jest bardzo ważne w kolejnym etapie stosunków między Polską a Ukrainą. Największy wniosek w dane pytanie robią Ukraiński Instytut Pamięci Narodowej oraz Polski Instytut Pamięci Narodowej w głowie z ich dyrektorami Wołodymyrem Wiatrowiczem i Jarosławem Szarkiem. Również tym pytaniom zajmowały się taki naukowcy jak Paweł Fiktus, Kazimierz Krajewski, Władysław Kolasa, Witalij Lozowyj, Sergiusz Rudnicki, Sergij Trojan, Iwan Tymiw, Tomasz A. Tupalski.

Na terytorium Polski są wiele pomników oraz miejsc pamięci ukraińskiego narodu. W 2014 r. Ukraińska społeczność upominała 70 rocznicę pamięci znoszeniu ukraińskiej wsi Sahryń położonej w województwie lubelskim, w powiecie hrubieszowskim, w gminie Werbkowice. Na tym miejscu 10 marca została wysłana modlitwa przebaczenia, ponieważ nie została wykonana podczas pogrzebu w 1944 r. Delegacje i urzędnicy złożyli wieńce i kwiaty pod pomnikiem i zapalili lampy. Na cmentarzu w Sahryniu znajduje się wzniesiony przez ukraińską społeczność w Polsce, za zgodą odpowiednich władz, pomnik ofiar zbrodni. Śledztwo prowadzone przez IPN w sprawie wydarzeń w Sahryniu zostało w 2010 umorzone, a Instytut uznał, że nie były one zbrodnią. W 2013 śledztwo zostało wznowione. [1] Poza tym, należy podkreślić, że marzec 1944 roku się stał piekłem dla ludności ukraińskiej na Holmszczyni. Od 9 do 22 marca przez dwa tygodnie zostały całkowicie zburzone 35 wsi i mordowano tysiące niewinnych i bezbronnych mieszkańców, tylko dlatego, że byli ukraiński, kochali wolność, ojczyznę, ukraińskie ziemi. Prawda o tragedii w Sahryniu ignorowana przez dziesięciolecia i dopiero w 1990 zaczęło się obiektywnie i dokładnie mówić. Inicjatorami byli członki ukraińskich organizacji „Cholmszczyna” a „Zakerzonie”. Te organizacje wspólnie z Wołyńskie Obwodową Administracją Państwową wiosną 2008 roku wzniosły na cmentarzu pomnik Ukraińcom, którzy zginęli 9-10 marca 1944 r. w jego centrum znajduje się kute czarnym krzyż, spleciony z cierni i winorośli, pomiędzy dwoma płytami granitowymi, gdzie z obu stron wygrawerowane nazwiska 660 zamordowanych Ukraińców i ich wiek. Lista ta może zostać przedłużona, jeżeli będzie ustalono inne ofiary Zbrodni w Sahryniu.

W 2011 r. ze strony ukraińskiej było finansowano przywrócenie ogrodzenia, bramy i innych elementów memoriału. Czekali na przyjazd szefów obu Państw, który nie się odbył. Te roboty finansowane przez ukraińską stroną. 7 lipca 2013 r. w Sahryniu odbyła się

uroczystość publicznego pojednania polsko-ukraińskiego. W 2014 r. memoriał został zaniedbany. Teraz nim opiekuje się Ukraińska diaspora a ukraińska organizacja „Cholmszczyna”. Na szczęście to miejsce nie było uszkodzone.

Jeszcze jednym pomnikiem ukraińskiego narodu w Polsce jest pomnik we wsi Mołodycz w województwie podkarpackim, w powiecie jarosławskim, w gminie Wiązownica. W latach 1944-1946 z tego wsi było eksmitowano 41 ukraiński rodziny (152 osoby) w obwód tarnopolski. W tzw. wsi znajduje się dwa pomnika: jeden uwiecznia pamięć wojowników UPA, którzy zginęli w latach 1945-1947, a drugi - dedykowany osobom cywilnym. Jedną z płyt pomnika wojownikom UPA została rozbита młotem kowalskim na początku marca 2016 r. Jak mówią media ukraiński i polski ta akcja została zorganizowana przez siły prorosyjskie. Warto wspomnieć, że część tego pomnika w ciągu ostatnich 2 lat dwa razy została pomalowana farbą.

Jeszcze jeden taki przypadek miał miejsce we Wierzbice. Rosyjskie terroryści rozbili pomnik wojownikom UPA. [2] Ten akt nakręcony na wideo i został opublikowany na YouTube na kanale Novorossia.Today. Ukraińskie historyczne miejsce pamięci zainstalowane na lokalnym cmentarzu na pieniądze greckokatolickiego Stowarzyszenia „Przyjaciele Ziemi Wierzbickiej”. Na pomniku przedstawione trójzab i napis w języku ukraińskim: „W walce o wolność w Ukrainie w miejscowości Wierzbice zginęło ponad 100 osób z różnych jednostek UPA. Wieczna pamięć do nich”. Poniżej wydrukowane nazwiska poległych żołnierzy ukraińskich.

Tak że był uszkodzony pomnik w Radrużu. Ten pomnik żołnierzom UPA w miejscowości skierowany tym którzy zginęli w walkach z oddziałami NKWD, Wojskiem Polskim lub zostali deportowani na Syberię.

To samo mało miejsce w Pikulice, Białystok. Na pomniku w Białymstoku zamalowano dedykację, pseudonimy zabitych upowców oraz środkowy zab w tryzubie. Nie wiadomo kto jest sprawcą. Ukraiński cmentarz wojenny w Pikulicach to miejsce pochówku zmarłych jeńców wojennych CAA obozu armie URL i (później) członków UPA. Nazwa „ukraiński cmentarz wojskowy” powstała w 1994 roku. W 2000 roku cmentarz został podwyższony i powrócił szczątki 47 członków UPA, którzy zmarli w 1946 roku w Bircze i Liszni.

Jednym z miejsc pamięci ukraińskiego narodu w Polsce jest wieś Gorajec. W tym miejscu 6 kwietnia 1945 r. przez 2 Samodzielny Batalion Operacyjny Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego została dokonana zbrodnia na ukraińskich mieszkańcach. Na początku lat 90. na cmentarzu w Gorajcu, na którym zostały pochowane ofiary zbrodni, ustawiono tabliczkę z napisem zawyżającym liczbę ofiar: „Tutaj na tym cmentarzu i w tej mogile spoczywa 185 mieszkańców Gorajca. Zginęli w IV 1945 z rąk U.B. K.B.W. Niech ta ziemia będzie im Niebem”. W 1996 rozpoczęto proces ubiegania o zezwolenie na budowę pomnika. Został on ukończony w 2010 roku. Odsłonięcie pomnika, z udziałem reprezentantów polskich i ukraińskich władz, odbyło się 21 sierpnia 2010. Na pomniku umiejscowionym na cmentarzu znajdują się trzy krzyże, imienna lista ofiar zbrodni z 6 kwietnia 1945 roku oraz lista mieszkańców wsi tragicznie zmarłych w latach 1942–1947. [4]

IPN w przeprowadzonym śledztwie uznało, że ta akcja była samowolnym działaniem żołnierzy, a celem dowództwa była jedynie likwidacja ukraińskich sił zbrojnych, w związku z czym „czyny (...) nie zawierają znamion zbrodni komunistycznej”. [5]

Minister Spraw Zagranicznych Ukrainy powiedział w swoim Przemówieniu: „Otwarcie pomnika Ukraińcom, którzy w 1945 roku byli ofiarami masakry w Gorajcu jest ważnym i znaczącym wydarzeniem w stosunkach między Ukrainą i Rzeczypospolitą Polskiej. Pawliwka (Poryck), Łyćakuwka, Pawłokom, Huta Pieniacka, a teraz - Gorajca... Ten układ pamięci przewodzi Ukraińców i Polaków do wyzwolenia z gorzkich wzajemnych skarg i zażaleń z przeszłości, sprzyjając wzmocnieniu ukraińsko-polskiego partnerstwa, dalszego zbliżenia między naszymi bratnimi narodami. ... Dzisiejsza modlitwa przy pomniku powinna być wzywaniem dla teraźniejszych i przyszłych pokoleń Ukraińców i Polaków że ich umysł

nie był obciążony przez tragiczną przeszłość ale tylko pragnieniem żyć razem w pokoju i stworzeniu zjednoczonej Europy”. [6]

Po otwarciu pomnika ofiar w Gorajce latem 2010 roku został zastój w utrwalaniu pamięci ofiar konfliktu polsko-ukraińskiego.

Latem 2009 roku nieznani sprawcy przemocowane do sekcji 58 Cmentarzu Główny w Przemyślu przy ulicy Słowackiego na brzozy krzyż pokładzie trójżab i tabele z wyrazu „Zastrzelony przez członkowie Ujęcie Bezpieczeństwa w Przemyślu w latach 1945-1949”. Następny – imiona i nazwiska 68 ludzi. W pierwszej połowie 2010 roku obszar ten był bezimienny. A 14 października 2010 r. w tym miejsce został ustawiony krzyż i odprawioną nabożeństwo za spójność dusz. W 2011 roku dołączony do krzyża tę tabelkę. Lista z 68 imion i nazwisk końca się zwykłą chrześcijańską „wieczna pamięć dla nich”. [7]

Bardzo stary ukraiński cmentarz znajduje się w Sucha Wola. Ta wieś przestał istnieć w 1945 roku w wyniku deportacji ludności ukraińskiej do ZSRR. W 1950 roku w odległości 1,3 km na północ od zabudowanej miejscowości została zbudowana farma Sucha Wola. Cmentarz został na terytorium farmy. W 2015 r. obóz „Ptaki” zaczął pracować na cmentarzu. Cmentarz został oczyszczony od odpadów, samosiewu i jeżyn oddział. W ciągu tygodnia odrestaurowane kilka nagrobków, wyczyszczone krzyże, które były w złym stanie z mchu i brudu. Te obiekty które leżące na ziemi i mocno zwinięte opuszczały. Przeprowadzono inwentaryzację nagrobków. Ogólnie zostało nagrano i opisano 130 nagrobków, z których 88 są zarezerwowane etykiety. Niektóre krzyże nie zostały zachowane w ogóle (zwłaszcza z drewna), kilka nie wykazały żadnych napisów na etykietach, na niektórych utraconych. Utworzone lista pogrzebionych. [8]

Wież Pawłokoma znajduje się w południowo-wschodniej Polsce, na brzegu Sanu, czterdzieści kilometrów na zachód od Przemyśla, obecnie jest jednorodna etnicznie polska wieś. W Polsce międzywojennej była głównie ukraińska. Wieloletnia obecność Ukraińców została brutalnie przerwana przez żołnierzy Armii Krajowej, zabijając 366 mieszkańców ukraińskich. W maju 2006 roku prezydenci Polski i Ukrainy otworzyli pomnik ofiar tragedii. Wydarzenia w pamięci masakry w Pawłokomie pewnym stopniu przypominają o polskich masowych zbrodniach wojennych przeciwko Ukraińców, a o ukraińskich masowych zbrodniach wojennych przeciwko Polaków, głównie na Wołyniu przypominał pamiątkowe wydarzenia w wiosce Pawliwka (Poryck) w Ukrainie, która odbyła się w lipcu 2003 roku, także z udziału prezydentów Polski i Ukrainy. [9]

11 lipca 2003 r. odznaczono 60 rocznice tragicznego wydarzenia na Wołyniu. Ta impreza odbyła się w Pawliwce (były Poryck). Prezydent Ukrainy Leonid Kuczma i Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Aleksander Kwaśniewski otwierali pomnik ukraińsko-polskiego pojednania „Pamięć - Żałoba - Jedność”. Zostało następnie opublikowane wspólne oświadczenie z okazji 60 rocznicy tragedii Wołyńskiej. To wydarzenie miało ogromne znaczenie dla polsko-ukraińskich stosunków międzynarodowych. [3]

Decyzja Senatu RP z dnia 20 czerwca 2013 z okazji 70 rocznicy zbrodni Wołyńskiej była jednym z głównych tematów historycznych i naukowych w przestrzeniach medialnych i bolesnym ciosem dla społeczności ukraińskiej.

7 lipca 2016 roku Senat, w „Uchwale w sprawie oddania hołdu ofiarom ludobójstwa dokonanego przez nacjonalistów ukraińskich na obywatelach II Rzeczypospolitej w latach 1939–1945” wezwał Sejm, aby ustanowił dzień 11 lipca Narodowym Dniem Pamięci Ofiar Ludobójstwa dokonanego na obywatelach II RP przez ukraińskich nacjonalistów. [10] Omawiając stosunki ukraińsko-polski, jeden z polskich naukowców mówi, co jest dla Polski Ukraina i ukraińscy tworzą film „Wołyń”. Zamiast tego, ze swej strony ukraińskiej literat Samchuk Ulas napisał swoją książkę „Wołyń”, gdzie pisze o ukraińską wizję tamtych wydarzeń. Podczas gdy każda ze stron wyraża swoją opinię na temat tej tragedii nie osiagając

wspólnego mianownika. Można tylko mieć nadzieję na szybkie porozumienie między stronami.

Jako dobry przykład porozumienia mamy wydarzenie które mało miejsce w Warszawie 11 lipca 2017 r. W tym dniu, kiedy Polacy wspominały ofiary zbrodni wołyńskiej z inicjatywy ambasadora Ukrainy w Polsce Andria Deschchytisi w grekokatolickiej katedrze została odprawiona msza święta w intencji wszystkich niewinnych cywilnych ofiar wydarzeń tragicznych na Wołyniu i Galicji Wschodniej w czasach drugiej wojny światowej. Po mszy świętej dyplomaci oraz przedstawiciele społeczności ukraińskiej w Warszawie złożyli kwiaty i zapalili znicze pod pomnikiem ofiar tragedii Wołyńskiej w Warszawie. O tym zostało napisano na stronie internetowej Ambasada Ukrainy w Rzeczypospolitej Polskiej. [11]

W maju 2011 roku Sekretarz Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa Andrzej Kunert poinformował że „przez kilka miesięcy w Polsce pojawią się dwa pomniki żołnierzy URL, że po stronie polskiej armii walczył przeciwko Armii Czerwonej w czasie wojny polsko-bolszewickiej”. Dr. Kunert mówił o cmentarzu w Pikulicach (koło Przemyśla) i Łańcucie (koło Rzeszowa). Na posiedzeniu dodał: „wszystko wskazuje na to, że będzie bezprecedensowe wydarzenie: powstanie polsko-ukraińskiego cmentarza wojskowego, gdy będą honorowane pamięć 700 żołnierzy armii Petlury, którzy walczyli po stronie Polski”. W ciągu 20 lat na miejscu pochówku została wyposażona w osobny cmentarz wojskowy żołnierzy ukraińskich Armii URL a UHA. Wkrótce potem, w 1921 roku powstał pomnik zaprojektowany przez rzeźbiarza Oleksy Charkowie. Było pochowano około 400 żołnierzy URL i UHA. W 1974 r. kolejności polskich komunistów obelisku i krzyży zostały rozebrany. W tym miejscu umieszczony jest symboliczny cmentarz żołnierzy polskich poległych w II wojnie światowej „Kwatera wojska polskiego”, ale na tym miejscu nie było pochówku polskich żołnierzy.

W naszych czasach Polski rząd umieścił rzędy kamiennych krzyży na cmentarzu. Oznacza to, że na kościach ukraińskich żołnierzy armii URL wzniesiono krzyże, które ma nazwiska polskich żołnierzy, którzy zginęli w różnych momentach w walce, ale pochowani gdzie indziej. Po latach negocjacji strony osiągnęły kompromis: cmentarz stał się polsko-ukraiński. Jego terytorium jest podzielony na dwie połówki - „ukraiński” i „polski”. Zakłada się że z ukraińskiej strony zostanie przywrócony przedwojenny pomnik żołnierzy Armii URL. Następny jest określone bas Główny Ataman Simon Petlura z dwujęzycznym tekstem i na oddzielnych płytach napisano nazwiska pochowani Ukraińców. Będzie również założone ponad 30 podobnych symboliczne kozackie granitowy krzyża. 26 listopada 2011 roku ukraińska delegacja *uczciła pamięć* pochowanych w latach 1918-1921 zainstalowano drewniane krzyże i wieńce. [12]

Fala zbezczeszczenia pomników nie oszczędził i Ukrainę. Zgodnie z przewidywaniami wielu ekspertów „Wojna pomników” się kontynuuje. Wyjechała z Polski na Ukrainę. Wiele takich pomników znajduje się w zachodniej Ukrainie, w szczególności w obwodzie lwowskim gdzie występuje największe prowokacji i wandalizm. Jednym z nich jest pomnik we wsi Huta Pieniacka. Ta wieś miała smutną historię oraz jest miejscem pamięci Polaków, którzy zostali stłumione przez wojska hitlerowskie w roku 1944. Stąd było zniszczone 172 domów i zabito wszystkich mieszkańców (za różnymi ocenami ich było od 500 do 800 osób zarówno z kobietami i dziećmi). Został żywy tylko jeden Polak któremu udało się uciec. Według niego - żołnierze byli w niemieckich mundurach i mówili po niemiecku. 10 stycznia 2017 roku ten pomnik był uszkodzony: „Rozbity kamienny krzyż i zdewastowane tablice z nazwiskami ofiar zbrodni. Część jednej z tablic zamalowano niebieską i żółtą farbą. Drugą tablicę pomalowano na kolory flagi UPA, pod którą umieszczono litery SS.” [13] Przez miesiąc pomnik odnowiono lokalnej społeczności. Na te wydarzenia szef ukraińskiego MSZ Pawło Klimkin napisał na Twitterze: „Mimo działań wandalów Huta Pieniacka jest i będzie symbolem pojednania Ukraińców i Polaków. Wysiłki barbarzyńców pójdą na marne, ale ukaranie ich jest naszym obowiązkiem”. [14]

Inne takie wydarzenie miało miejsce 12 marca 2017 r. na cmentarzu we wsi Podkamień. Wymazano farbą krzyż i kamienne tablice upamiętniające polskie ofiary zbrodni. Pomnik został szybko oczyszczony. Uroczyste odsłonięcie i poświęcenie tego pomnika upamiętniającego ofiary zbrodni w Podkamenienu nastąpiło 20 maja 2012 po wieloletnich staraniach potomków ofiar i dzięki pieniądzom pochodzącym od władz Rzeczypospolitej Polskiej, Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa oraz członków Stowarzyszenia Kresowego „Podkamień”. W uroczystości brał udział m.in. konsul generalny RP we Lwowie Jarosław Drozd oraz przedstawiciele lokalnych władz ukraińskich. [15]

Podobna sytuacja miała miejsce we Lwowie. 10 marca 2017 r. wymazano czerwoną farbą i napisano obraźliwych słów na pomniku polskich naukowców. Ten pomnik ustanowiony w pamięć egzekucji polskich naukowców, wykładowców uczelni lwowskiej która miała miejsce w noc 4 lipca 1941 r. Zginęło 40 polskich profesorów miasta. W 1943 roku hitlerowcy rozkopywali masowe groby i spalili zwłoki pomordowanych. Tragedię przypominał jeden profesor, któremu udało się przeżyć. Budowa tego pomnika była długa. Na miejscu zbrodni w 1956 roku władze Lwowa rozpoczęły budowę pomnika. Jednak w drugiej połowie lat 70 zniwelowano teren po początku budowy. Dopiero po upadku ZSRR staraniem rodzin pomordowanych, postawiono w latach 90 XX wieku na tym miejscu skromny pomnik z dwujęzyczną (polską i ukraińską) listą ofiar tragedii. W nocy z 9 na 10 maja 2009 roku pomnik został sprofanowany przez nieznaną sprawców. 3 lipca 2011 roku na Wzgórzach Wóleckich został odsłonięty pomnik profesorom lwowskich autorstwa prof. Aleksandra Śliwy z Krakowa. Pomnik został zbudowany ze środków budżetowych miasta Wrocławia i Lwowa, Politechniki Lwowskiej i składek społecznych [16], z inicjatywy prezydenta Wrocławia Rafała Dutkiewicza i mera Lwowa Andrija Sadowego. Teraz jest zainstalowana ochrona przy pomniku polskich naukowców. W niedzielę, 18 czerwca 2017 r. odbyła się uroczystość przy pomniku. Wzięli w niej udział przedstawiciele polskich i ukraińskich władz, którzy złożyli kwiaty pod pomnikiem. Kwiaty złożono także na Cmentarzu Orląt oraz pod pomnikami żołnierzy Ukraińskiej Armii Galicyjskiej i poległych w ATO. W uroczystości wziął udział przebywający z wizytą we Lwowie wicepremier i minister kultury Piotr Gliński, jak również przedstawiciel Lwowskiej Administracji Obwodowej, Oleg Syniutka, zastępca mera Lwowa ds. rozwoju Natalia Bunda, ambasador Polski na Ukrainie Jan Piekło oraz przedstawiciele lokalnych władz, konsulatu RP we Lwowie i organizacji pozarządowych. [17] Uroczystość ta jest dobrym przykładem stosunków polsko-ukraińskich.

Bardzo ważnym dla stosunków bilateralny polsko-ukraińskich są takie miejsca pamięci jak Cmentarz Łyczakowski we Lwowie a Cmentarz Obrońców Lwowa. Cmentarz Łyczakowski został założony w 1787 roku. On jest jedną z najstarszych europejskich nekropolii istniejących do dziś również główna nekropolia lwowskiego mieszczaństwa. Spoczywają tam wybitni Polacy, Ukraińcy, przedstawiciele innych narodowości; lwowscy naukowcy, artyści, działacze. Na tym cmentarzu znajdują się również groby polskich powstańców z XIX wieku - z powstania listopadowego i styczniowego. Są także groby arcybiskupów ormiańskich. [18] Oprócz tego znajduje się Cmentarz Obrońców Lwowa. Spoczywają tam Polacy polegli w walkach z Ukraińcami o Lwów w latach 1918-1919 oraz w czasie wojny polsko-bolszewickiej z 1920 roku. Pochowanych jest tam blisko 3 tys. żołnierzy, głównie młodzieży - stąd nazwa Cmentarz Orląt. Od końca lat 80. rozpoczęto na nim prace porządkowe. W 2005 roku odbyło się uroczyste otwarcie cmentarzu z udziałem ówczesnych prezydentów Polski i Ukrainy - Aleksandra Kwaśniewskiego i Wiktora Juszczenki. [18] Każdego roku tutaj przyjeżdża tysiące Polaków. Jako przykład współpracy w celu utrzymania obiektów pamięci historycznej jest ten fakt że w ubiegłym roku wspólnymi staraniami Polski a Ukrainy zostały przywrócone kilka nagrobków, w tym Iwana Franki. W tym roku w dniu 16 maja było poinformowano, że przedstawiciele stron w ramach ukraińsko-polskiego projektu „Wspólne dziedzictwo” będą kontynuować prace w muzeum „Cmentarz Łyczakowski” we Lwowie. [19]

Oprócz Lwowa są polskie cmentarze i w innych miastach Ukrainy. Wśród nich wyróżnia się cmentarz w Żytomierzu założony na początku XIX wieku. Spoczywają na nim m.in. rodzice Ignacego Jana Paderewskiego. Cmentarz Rzymskokatolicki w Żytomierzu – jedna z największych nekropolii katolickich położona na dawnych Kresach Wschodnich Rzeczypospolitej. [20] Został założony w 1762, o czym świadczy napis na bramie cmentarnej. Teraz ukraińska strona przemianowuje ten

cmentarz z „Polski Cmentarz” na „Katolicki Cmentarz”. Polacy stanowczo protestują. [21] Cmentarz teraz nie jest przemianowany, kwestia ta nie została podniesiona ponownie.

Polacy są pochowani na Cmentarzu Bajkowym (Bajkowskim) w stolicy Ukrainy, w katolickiej części starego cmentarza. Cmentarz był otwarty w 1834 r. Spoczywają tu m.in. legionieści z wojny 1920 roku oraz działacze prężnej w XIX wieku społeczności polskiej w Kijowie, w tym prezydent miasta Józef Zawadzki czy słynny wydawca i księgarz Leon Idzikowski. [18]

Głównym miejscem pamięci jest Bykownia. Polski Cmentarz Wojenny tutaj otworzony 21 września 2012 roku. Tutaj spoczywa prawie 3,5 tys. polskich ofiar zbrodni katyńskiej. Bykownia należy do najważniejszych dla Polaków nekropolii i miejsc pamięci na Ukrainie. Polskie groby związane są z historyczną obecnością Polaków na Ukrainie, są też miejscami kaźni ofiar zbrodni stalinowskich. Masyw leśny w Bykowni był miejscem potajemnych masowych pochówków ofiar stalinowskiego Wielkiego Terroru z lat 30., lecz jeszcze w latach 80 władze radzieckie utrzymywały, że są to ofiary „reżimu faszystowskiego”. [18] Po archeologiczno-ekshumacyjnym pracach prowadzonym od 2001 roku potwierdzono, że w Bykowni pochowane są osoby z tzw. ukraińskiej listy katyńskiej. Lista ta zawierała dane 3435 aresztowanych polskich obywateli, wysłanych w listopadzie 1940 r. przez NKWD z Ukrainy do centrali NKWD w Moskwie. Kopia dokumentu została przekazana polskim prokuratorom przez stronę ukraińską w 1994 roku, co umożliwiło rozpoczęcie poszukiwań szczątków ofiar. Badania przeprowadzone w Bykowni w latach 2000-2004 wykazały, że jest to największe na Ukrainie miejsce pochówku ofiar komunizmu. Szacuje się, że pogrzebano tam 100-120 tys. ludzi. [18] Niestety to miejsce pamięci było wielokrotnie uszkodzone, przeważnie wymazano farbą polski a ukraiński memoriały. Ostatnie takie zdarzenie wystąpiło 25 stycznia 2017 r. Specjalizowana polska firma zobowiązała się do usunięcia szkody na polskim terytorium cmentarza wojskowego. Decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego RP, polscy eksperci również eliminują uszkodzenia ukraińskiej części cmentarza. Jest to określone w ogłoszeniu Ambasady RP na Ukrainie w sieci społecznej Twitter. [22] Firma Furmanek Renewal zaczęła te prace 28 stycznia. Ta firma brała udział w budowie tego memoriału.

Memoriał w Bykowni jest czwarty „Katyń cmentarz”, po cmentarzach w Lesie Katyńskim (Rosja), Myednomu (Rosja) i Charkowie-Pyatihatki (Ukraina). Wiosną 1940 roku ofiarami NKWD ogólnie były ponad 22.000 polskich jeńców złapanych w niewoli po sowieckiej agresji na Polskę. Tragedia ta weszła do historii jako zbrodnia katyńska.

Drugi obok Bykowni cmentarz katyński na Ukrainie znajduje się w Charkowie na wschodzie państwa. Na Cmentarzu Ofiar Totalitaryzmu w Piatichatkach spoczywa 4300 zamordowanych przez NKWD oficerów wojska polskiego i jeńców wojennych z obozu w Starobielsku oraz innych sowieckich więźni. Cmentarz powstał z inicjatywy Federacji Rodzin Katyńskich. Ten pomnik był otwarty 17 czerwca 2000 r. z inicjatywy prezydentów Ukrainy i RP Polski w Charkowskim parku lasowym. W 2010 r. prezydent RP Polski Bronisław Komorowski przyjechał do Charkowa na 10 rocznicę otwarcia memoriału.

Jest to tylko niewielka liczba miejsc pamięci Polskich w Ukrainę i Ukraińskich w Polsce. Według Konsulatu Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej w Łucku [23] w obwodach wołyńskim i rówieńskim znajdują się 132 groby oraz pochówki na cmentarzach. Nie jest możliwe pominąć wszyscy pomniki, ale te miasta pamiętają.

Jako przykład tej pamięci są to, że corocznie Polacy odwiedzają miejsca pamięci w Ukrainie oraz Ukraińcy odwiedzają miejsca pamięci w Polsce. W przeddzień Wszystkich Świętych dyplomaty z Konsulatu RP w Łucku wydały polskim organizacjom świece, które będą zapalone na cmentarzach Wołyniu. Jak co roku przed 1 listopada 2016 r. Polacy w Ukrainie uprządkowują cmentarze i miejsca pamięci. Konsul Marek Zapur powiedział że w Wołyniu jest ponad trzydzieści polskich cmentarzy, które uprządkują i wizytują. Są, niestety, również opuszczone i zarośnięte cmentarze, gdzie groby są rzadkie a gdzie świece są oświetlone rzadko. Na polskich cmentarzach pochowano legionistów, żołnierzy armii krajowej i ofiary Wołyńskich przestąpili. Te cmentarze znajdują się w różnych stanach. Są to, na przykład, zadbany cmentarz we wsi Ostrówki i cmentarze, gdzie pochowani legionisty, którzy zawsze dbają przez polskimi harcerzami. Z drugiej strony rzadko ktoś przyjdzie zadbać opuszczony grób lub zapalić świeczkę.

Fakt zniszczenia miejsc pamięci i w Ukrainie i w Polsce jest to ciężki cios dla obu narodów. Po zniszczeniu pomników wiceszef MSZ Marek Ziółkowski zapewnił podczas obrad sejmowej Komisji Łączności z Polakami za Granicą: „Ochrona miejsc pamięci na Ukrainie to priorytet działań

polskiej służby zagranicznej”. [24] W dniu 15 marca w Warszawie podczas spotkania ministrów spraw zagranicznych Ukrainy i Polski Witolda Waszczykowski i Pawła Klimkina ogłoszona decyzja że Ukraina i Polska będą razem ochraniać miejsca pamięci. Witold Waszczykowski powiedział, że Warszawa i Kijów powinny wspólnie oprzeć wandalizm: „Postaramy się w przyszłości do stworzenia systemu monitorowania w celu zapobiegania incydentom. W ostatnim czasie coraz częściej do czynienia z aktami wandalizmu lub z prowokacji politycznej”. [25] Klimkin powiedział, że ochrona miejsc pamięci jest bardzo ważna dla Kijowa.

Teraz możemy długo dyskutować na temat przyczyn i winowajców wandalizmu w obu Państwach. Możemy tylko przypuszczać, że podobieństwo tych aktów demonstruje że winowajcom, może być osoba trzecia, ale fakt ten nie został ustalony. Także, Ukraińscy 17 października 2016 r. na pięć dni udały się do Polski aby wyposażyć i uporządkować ukraińskie cmentarze w ramach projektu „Pamięć bez granic”. Było omówiono, że przez tydzień grupa młodych Polaków składających się z ośmiu osób przyjdą na Wołyń żeby uporządkować polskie cmentarze. W lipcu 2016 r. ukraińsko-polska młodzież przez dwa tygodnie uporządkowała cmentarzy na terenie gminy Mircea Hrubieszów we wsi Wereszyn, Łasków, Modryń i Sahryń.

20 października 2016 r. Parlament Ukraiński przyjął wspólną z polskim Sejmem deklarację pamięci i solidarności. W tym dniu Polski Sejm również przyjął taką deklarację. W deklaracjach podkreślono, że oba państwa poniosły tragedii przez imperialną politykę Rosji w szczególności przez pakt Ribbentrop-Mołotowa, który doprowadził do II wojny światowej i do okupacji Polski przez hitlerowskie Niemcy i ZSRR we wrześniu 1939 r. Również dokument potępia obecny okupację Rosją terytoriów Ukrainy a podkreśli potrzebę walki o ich uwolnienie. Wcześniej zakładano, że sejm Litwy równocześnie będzie głosował za ten dokument, jednak w tym czasie sejm Litwy nie pracował oraz nie było głosowania. Oczekiwało się że Litwa zagłosuje za ten dokument. Narazi Litwa już nie głosowała. W tekście usunięto wzmiankę o niej. [26]

Jeśli chodzi o ukraińsko-polska debata o przeszłości historycznej, ważne jest aby uświadomić sobie, że każdy naród ma prawo do swoich bohaterów i ich interpretacji historii. Każdy kraj musi znać swoją historię, jej dobry i nie dobry punkty. Historia to przeszłość i nie może ulec zmianie, jego pamięć należy uczcić, ale nie żyć ją

Warzno te że przez trzy lata będzie upamiętnienia 100-letnie rocznicę Bitwy Warszawskiej. To jest dobrą okazją aby przypomnieć o pozytywnych stronkach polsko-ukraińskiej historii to znaczy zjednoczenie Piłsudskiego i Petlury i przywrócić i zapewnić pochówku polskich sojuszników.

1. E. Leszczyńska-Pieniak, Dwie wsie, dwa symbole, Dodatek specjalny Tygodnika Powszechnego, „Tygodnik Powszechny”, nr 13, 30 marca 2014, s. 31.
2. На сході Польщі знищено черговий монумент УПА. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/217777>
3. Леонід Кучма: без розуміння не може бути порозуміння. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://volga.lutsk.ua/view/308/>
4. Odsłonięcie pomnika w Gorajcu 2010r. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.roztoczewschodnie.pl
5. Zbrodnia w Gorajcu. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://pl.wikipedia.org/wiki/Zbrodnia_w_Gorajcu
6. Пам'яті жертв села Гораєць. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.vox-populi.com.ua/rubriki/istoria/lubacivsin/pamatizertvelagoraecavtorgrecinkaterina>
7. Найбільший цвинтар українських жертв у Польщі. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nasze-slowo.pl/найбільший-цвинтар-українських-жертв/>
8. Поховані на цвинтарі в Сухій Волі. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://vyriy.blogspot.com/2015/10/blog-post_24.html
9. Подорож у Павлокому. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://krytyka.com.ua/articles/podorozh-u-pavlokomu>
10. Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 7 lipca 2016 r. M.P. 2016 poz. 638. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WMP20160000638>
11. Ambasada Ukrainy w Rzeczypospolitej Polskiej. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.facebook.com/AmbasadaUkrainyWPolsce/>
12. Цвинтар українських солдат у Ланцуті. Як йому знову стати українським? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2012/02/13/72866/>
13. Українська поліція: помник в Хуцє Пеніацькій został wysadzony. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/ukraina-pomnik-w-hucie-peniackiej-zostal-wysadzony,706493.html>

14. Pavlo Klimkin. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://twitter.com/pavloklimkin?lang=uk>
15. Uroczystość odsłonięcia pomnika. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.podkamien.pl/news.php?readmore=164>
16. Gniezno w holdzie pomordowanym. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.archidiecezja.pl/aktualnosci/gniezno_w_holdzie_pomordowanym_video.html
17. We Lwowie odbyła się uroczystość poświęcona profesorom zamordowanym w 1941 roku. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.polukr.net/blog/2017/06/lwowie-odbyla-sie-uroczystosc-poswiecona-profesorom-zamordowanym-w-1941-roku/>
18. Polskie miejsca pamięci na wschodzie: Rosja, Ukraina, Litwa i Białoruś. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://wiadomosci.wp.pl/polskie-miejsca-pamieci-na-wschodzie-rosja-ukraina-litwa-i-bialorus-6027724931605121a>
19. Польща профінансує 3,5 млн грн на реставрацію надгробків на Личаківському цвинтарі у Львові. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zik.ua/news/2017/05/16/polshcha_profinansuie_35 mln_grn_na_restavratsiyu_nadgrobkiv_na_lychakivskomu_1097061
20. Cmentarz rzymskokatolicki w Żytomierzu. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://pl.wikipedia.org/wiki/Cmentarz_rzymskokatolicki_w_Żytomierzu
21. Cmentarz w Żytomierzu ma już nie być „Polski” tylko „Katolicki”. Polacy stanowczo protestują. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kresy24.pl/cmentarz-w-zytomierzu-ma-juz-nie-byc-polski-tylko-katolicki-polacy-stanowczo-protestuja/>
22. Ambasada RP w Kijowie. <https://twitter.com/PLinUkraine>
23. Miejsca Pamięci. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://luck.msz.gov.pl/pl/c/MOBILE/wspolpraca_dwustronna/polonia_na_ukrainie/miejsca_pamieci/miejsca_pamieci
24. Ważna deklaracja MSZ: "Ochrona miejsc pamięci na Ukrainie to priorytet działań polskiej służby zagranicznej". [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://wpolityce.pl/polityka/332738-wazna-deklaracja-msz-ochrona-miejsc-pamieci-na-ukrainie-to-priorytet-dzialan-polskiej-sluzby-zagranicznej>
25. Україна та Польща разом охоронятимуть місця національної пам'яті [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://hromadskeradio.org/news/2017/03/16/ukrayina-ta-polshcha-razom-ohoronyatymut-miscya-nacionalnoyi-pamyati>
26. Декларація Пам'яті і Солідарності [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/10/20/7056198/>

References

1. E. Leszczyńska-Pieniak, Dwie wsie, dwa symbole, Dodatek specjalny Tygodnika Powszechnego, „Tygodnik Powszechny”, nr 13, 30 marca 2014, s. 31.
2. Na skhodi Polshchi znyshcheno cherhovyi monument UPA. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.polaradio.pl/5/38/Artykul/217777>
3. Leonid Kuchma: bez rozuminnia ne mozhe buty porozuminnia. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://volga.lutsk.ua/view/308/>
4. Odsłonięcie pomnika w Gorajcu 2010r. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: www.roztoczewschodnie.pl
5. Zbrodnia w Gorajcu. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: https://pl.wikipedia.org/wiki/Zbrodnia_w_Gorajcu
6. Pamiaty zhertv sela Horaiets. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.vox-populi.com.ua/rubriki/istoria/lubacivsin/pamatizertvselagoraecavtorgrecinkaterina>
7. Naibilshyi tsvyntar ukrainskykh zhertv u Polshchi. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.nasze-slowo.pl/naibilshyi-tsvyntar-ukrainskykh-zhert/>
8. Pokhovani na tsvyntari v Sukhii Voli. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://vyriy.blogspot.com/2015/10/blog-post_24.html
9. Podorozh u Pavlokomu. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://krytyka.com.ua/articles/podorozh-u-pavlokomu>
10. Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 7 lipca 2016 r. M.P. 2016 poz. 638. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WMP20160000638>
11. Ambasada Ukrainy w Rzeczypospolitej Polskiej. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://www.facebook.com/AmbasadaUkrainywPolsce/>
12. Tsvyntar ukrainskykh soldat u Lantsuti. Yak yomu znovu staty ukrainskym? [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2012/02/13/72866/>
13. Ukraińska policja: pomnik w Hucie Pieniackiej został wysadzony. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiate/2/ukraina-pomnik-w-hucie-pieniackiej-zostal-wysadzony,706493.html>
14. Pavlo Klimkin. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://twitter.com/pavloklimkin?lang=uk>
15. Uroczystość odsłonięcia pomnika. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.podkamien.pl/news.php?readmore=164>
16. Gniezno w holdzie pomordowanym. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://www.archidiecezja.pl/aktualnosci/gniezno_w_holdzie_pomordowanym_video.html

17. We Lwowie odbyła się uroczystość poświęcona profesorom zamordowanym w 1941 roku. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.polukr.net/blog/2017/06/lwowie-odbyla-sie-uroczystosc-poswiecona-profesorom-zamordowanym-w-1941-roku/>
18. Polskie miejsca pamieni na wschodzie: Rosja, Ukraina, Litwa i Białoruś. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://wiadomosci.wp.pl/polskie-miejsca-pamieni-na-wschodzie-rosja-ukraina-litwa-i-bialorus-6027724931605121a>
19. Polshcha profinansuie 3,5 mln hrn na restavratsiiu nadhrobkiv na Lychakivskomu tsvyntari u Lvovi. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://zik.ua/news/2017/05/16/polshcha_profinansuie_35_mln_grn_na_restavratsiyu_nadgrobkiv_na_lychakivskomu_1097061
20. Cmentarz rzymskokatolicki w Żytomierzu. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: https://pl.wikipedia.org/wiki/Cmentarz_rzymskokatolicki_w_Żytomierzu
21. Cmentarz w Żytomierzu ma już nie być „Polski” tylko „Katolicki”. Polacy stanowczo protestują. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://kresy24.pl/cmentarz-w-zytomierzu-ma-juz-nie-byc-polski-tylko-katolicki-polacy-stanowczo-protestuja/>
22. Ambasada RP w Kijowie. <https://twitter.com/PLinUkraine>
23. Miejsca Pamieni. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://luck.msz.gov.pl/pl/c/MOBILE/wspolpraca_dwustronna/polonia_na_ukrainie/miejsca_pamieni/miejsca_pamieni
24. Ważna deklaracja MSZ: "Ochrona miejsc pamięci na Ukrainie to priorytet działań polskiej służby zagranicznej". [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://wpolityce.pl/polityka/332738-wazna-deklaracja-msz-ochrona-miejsc-pamieni-na-ukrainie-to-priorytet-dzialan-polskiej-sluzby-zagranicznej>
25. Ukraina ta Polshcha razom okhoroniatymut mistisia natsionalnoi pamiaty [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://hromadskeradio.org/news/2017/03/16/ukrayina-ta-polshcha-razom-okhoroniatymut-miscya-nacionalnoyi-pamyati>
26. Deklaratsiia Pamiaty i Solidarnosti [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/10/20/7056198/>

The article describes the places of memory and their role in the Polish-Ukrainian relations and the most important issues that arose in the context of these places. Examples of the negative tendencies towards the destruction of places of memory on the territory of two states and their consequences for the Polish-Ukrainian dialogue and understanding over the past years are given.

Key words: places of memory, Polish-Ukrainian relations, destruction of monuments, commemoration.

УДК 32:316

ББК 60.54

Олег Григор

КОНСЕНСУС ЯК ЧИННИК МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті проаналізовано специфіку міжкультурної взаємодії на сучасному етапі розвитку суспільства. Відзначається, що сьогодні суспільства і культури піддаються масштабному тиску, викликаному процесом глобалізації, який зачіпає фундаментальні основи світопорядку, створюючи цілий ряд протиріч. Розкривається значення та роль консенсусу як чинника міжкультурної взаємодії в умовах соціокультурної глобалізації.

Ключові слова: конфлікт, міжкультурна взаємодія, соціокультурна глобалізація, культурна експансія, консенсус.

Розвиток процесів глобалізації пов'язаний із інтенсифікацією міжкультурних комунікацій, що охоплюють весь світ і перетворюють його в єдиний комунікативний простір. Одним із найбільш значущих аспектів цього процесу слід вважати соціокультурну глобалізацію — процес наростання взаємозв'язку і взаємодії культур, що відбувається у всесвітньому масштабі. «Міжкультурність» за цих умов подекуди супроводжується культурною експансією, тобто, розширенням сфери впливу однієї культурної парадигми і нав'язуванням єдиної соціокультурної і політичної моделі організації людського буття.

Соціокультурна глобалізація, зачіпаючи такі сфери, як наука, освіта, культура, етика, ідеологія тощо не просто створює умови для взаємодії культур, а й здійснює цю взаємодію неминучою, породжуючи, нажаль, не тільки взаємопроникнення, а й взаємовідштовхування культур, що призводить до конфліктів. За цих умов консенсус набуває особливого значення як регулятор взаємодії і розв'язання конфліктів між різними культурами.